

Ceza Evlerinde Din Eğitiminin Temel Problemlerine Genel Bir Bakış

Şuayip ÖZDEMİR, Doç. Dr.

Atıf- Özdemir, Ş. (2005). Ceza evlerinde din eğitiminin temel problemlerine genel bir bakış. Değerler Eğitimi Dergisi, 3 (9), 163-175. © Değerler Eğitimi Merkezi.

Özet: Mahkûmların işledikleri suçtan pişmanlık duymalarını, topluma faydalı ve uyumlu kişiler olarak dönmelerini sağlamaya yönelik olarak ceza evlerinde din eğitimi verilmektedir. Ceza evlerinde din eğitiminde karşılaşılan birtakım problemler bulunmaktadır. Bu problemleri müfredat programı, ders mekânı, ders saati, ders kitabı ve ceza evi vaizi çerçevesinde ele alabiliriz. Ceza evlerinde din eğitiminde karşılaşılan problemlerin çözümüyle mevcut uygulamada iyileştirmelere gidilmesi, din eğitiminin istenilen düzeyde gerçekleşmesi ve böylece mahkûmların eğitimi çalışmalarından verim alınması mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ceza Evi, Mahkûm, Din Eğitimi, Ceza Evi Vaizi, Uyum.

Suçlulardan oluşan büyük bir kitleyi barındıran ceza evleri bugün toplumsal bir problem hâline gelmiştir. Ceza evlerinde bulunan bu kalabalık kitle¹ her geçen gün ağırlaşan sorunlara sebebiyet vermektedir. Yer darlığı, fazla sayıda personelin görev yapma zorunluluğu, ceza evlerine daha fazla kaynak aktarma, zaman zaman yaşanan ceza evi olayları ve mahkûmların eğitimi burarlarda söz konusu olan problemlerden öne çıkanlardır.

Bize göre ceza evlerinde ön plana çıkan problemlerin çözümünde öncelikli olan husus, mahkûmların eğitimidir. Çünkü mahkûmların büyük kısmının geçmişte kısıtlı, hatta olumsuz eğitsel deneyimlerden geçmiş oldukları bulgusu onlara eğitsel desteği zorunlu kılmaktadır (Council of Europe, 1990).

¹ Şubat 2005 tarihi itibarıyla ceza evlerindeki hükümlü ve tutukluların sayısı 69.390'dır. (http://www.adalet.gov.tr/cte/istatistik/yasa_gore.htm)

Bugün ceza evlerinde mahkûmlara “din ve ahlâk bilgisi dersi” adı altında din eğitimi verilmektedir. Bu eğitimlerle, mahkûmları millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven, beden, zihin, ahlâk ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı bir yapıya sahip, insan haklarına ve onuruna saygılı, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,² böylece onları ıslah ederek bir daha suç işlemelerinin önüne geçmek ve topluma yararlı bir fert olarak serbest bırakmak amaçlanmaktadır (Adalet Bakanlığı, 50.Yıl, 1973).

Mahkûmların ıslahı eğitimsel bir faaliyeti gerektirir. Islah çalışmalarında mahkûmların psikolojik hâlleri iyi bilinmelidir. Ancak bu sayede yeni bir ruh aşlamak mümkün olabilir (Erem, 1950). Mahkûmların içinde buldukları psikolojik duruma hitap eden, eğitim ilkelere uygun ve belli esaslar dâhilinde yürütülen din eğitimi; onların ıslahına ve topluma uyum sağlamlarına son derece olumlu katkılar sağlayacaktır. Bunun için öncelikle ceza evlerinde din eğitimini olumsuz yönde etkileyen problemler belirlenmeli ve çözüme kavuşturulmalıdır. Bu problemleri müfredat programı, ders mekânı, ders saati, ders kitabı ve ceza evi vaizi çerçevesinde ele alabiliriz.

Müfredat Programı

Ceza evlerinde öğretimi yapılan din ve ahlâk bilgisi dersinin ilk müfredat programı Genelkurmay Başkanlığının 16 Eylül 1981 gün ve 7130-818-81 sayılı emirleri uyarınca, Adalet Bakanlığı Eğitim Birimi ile Bilimsel Kurul tarafından hazırlanmıştır. Bu program Diyanet İşleri Başkanlığının 1 Nisan 1982 tarih ve D/4-2/552 sayılı görüşleri ve Genel Kurmay Başkanlığının 24 Mart 1982 tarih ve 1700-19-82 sayılı tensipleriyle ceza evlerinde uygulanmıştır (Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı, 1982).

Genel prensipler, amaçlar, açıklamalar ve müfredat şeklinde düzenlenen müfredat programı sekiz kademeden oluşmuştur. Bu kademeler içerisinde toplam yetmiş dört ünite yer almıştır. İnanç ve ibadet konuları, ailemiz-evimiz ve çevremiz, Atatürk'ün dinimiz ve lâiklik ile ilgili görüşleri, temizlik ve doğruluk, İslâm'da çalışmaya verilen önem, savurganlık, lâiklik ve İslâm, vatan ve millet sevgisi, millî birlik ve beraberlik, vatandaşlık görevleri, ahlâkî görevler, devlete karşı görevler, çevremizdeki insanlara karşı sorumluluklar, tören ve

² Ceza Infaz Kurumları ile Tevkif Evlerinin Yönetimine Dair 13.7.1965 tarih ve 647 sayılı kanun, Tüzük md. 110, Resmi Gazete, 1.8.1967 tarih ve 12662 no'lu.

geleneklerimiz, Türkler ve Müslümanlık, dinler hakkında genel bilgiler, görgü kuralları, dinî günler, aylar ve geceler müfredat programında öne çıkan ünite başlıklarıdır (Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı, 1982).

1993 yılında, 1982 yılından itibaren uygulanan müfredat programına ilâve olarak din dersinde hangi konulara ağırlık verilmesi gerektiğine dair ceza evlerine *Yavuz Harekat Planı* adı altında 16.02.1993 tarih ve 6640 sayılı bir genelge gönderilmiştir. Müfredat programı son olarak Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan ve 15.05.2001 tarihinde yürürlüğe giren iş birliği protokolü uyarınca yeniden hazırlanmış ve 26.09.2002 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Din İşleri Yüksek Kurulunun teklifleri de dikkate alınarak hazırlanmış olan taslak müfredat programında, Diyanet İşleri Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Adalet Bakanlığı temsilcilerinden oluşan bilimsel kurul tarafından gerekli değişiklikler yapılmış ve bu müfredat programı cumhuriyet başsavcılıklarına, tüm ceza infaz kurumları ile tutuk evlerine, Diyanet İşleri Başkanlığı ile tüm müftülüklere gönderilmiştir.

Programda ceza evi vaizlerinin ceza evlerinde derse girmeden önce eğitime tâbi tutulması, ceza evlerinde eğitim öğretim mekânlarının oluşturulması, derslerde mahkûmların seviyelerinin gözetilmesi, öğretim yöntemlerinin kullanılması ve yardımcı ders araç gereçlerinden yararlanılması istenmektedir. Konular işlenirken mahkûmların günlük yaşamlarıyla bağlantı kurulması, mahkûmların derse motive edilmesi ve gerekli hâllerde ayet ve hadislere yer verilmesi, isteyen tutuklu ve hükümlülere namaz kılma, yüzünden Kur'an-ı Kerim okuma gibi becerilerin kazandırılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı, 2002).

Genel prensipler, amaçlar, açıklamalar ve müfredat şeklinde düzenlenen bu yeni programda otuz yedi ünite yer almaktadır. Programda bazı üniteler ve alt başlıklarında ile ilgili düzenleme önerilerimiz şu şekildedir.

“Millî Birlik ve Beraberlik” ünitesinde yer alan alt başlıklar “Vatan ve Millet Sevgisi” ünitesinde yer alabilir. “Din ve Ahlâk” ünitesinde yer alan alt başlıklar “Din, Adalet ve Ahlâk” ünitesi adı altında ifade edilebilir. Bu üniteye ayrıca “Güzel Ahlâk” alt başlığı ilâve edilebilir.

“İbadetlerde Kolaylık” ünitesinin çok kısa tutulduğu görülmektedir. Bu ünite mahkûmları ceza evi şartlarında ilgilendiren daha fazla alt başlık yer alabilir. “İslâm ve Evren” ünitesi içerdiği alt başlıklar açısından “İslâm, Evren ve İnsan” şeklinde düzenlenebilir. “Kötülüklerden Kaçınma ve Kötülükleri Önleme” ünitesine gasp, yaralama, hırsızlık, “kıskançlık, kötü zan, bü-

yüklenmek (kibir) ve hile yapmak konuları ilâve edilmelidir. Programda “Tevbe”, “Dua” ve “İnsanlar Arası İlişkilerde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar” şeklinde üç ünitenin yer almasının yararlı olacağını düşünmekteyiz.

Çoğu defa mahkûmlar işledikleri suçun affedilmeyeceği duygusuna kapılıp psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Oysa din dersinde pişman olunması hâlinde kişilerin hiç suç işlememiş gibi olacağını vurgulanması mahkûmların uyumlu bir kişiliğe sahip olmasında etkili olabilir. Derslerde Hz. Yusufun hayatının işlenmesi, Hz. Mevlâna ve Yunus gibi din büyüklerinin fikirlerine yer verilmesi mahkûmlar üzerinde olumlu etkiler bırakabilir. Tövbe konusu işlenen suçun türüne göre bire bir görüşmeler yoluyla ya da toplu hâlde gündeme gelebilir. Örneğin adam öldürme suçunda bire bir görüşmeler yoluyla gündeme gelmesi daha uygundur.

“Dua” ünitesinde şu alt başlıklar yer alabilir: “Dua bir istektir, Yüce Allah duaları kabul eder, her zaman dua edilebilir, sevinç anlarında dua, üzüntülü anlarda dua, Kur’an’dan ve hadislerden dua örnekleri.” “İnsanlar Arası İlişkilerde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar” ünitesi ise şu alt başlıklardan oluşabilir: “İnsanlara karşı kırıncı olmama, iyilikseverlik, kötülüğe iyilikle mukabele, hoşgörölü ve affedici olma, sabırlı olma, diğerkamlık, insanlarla alay etmemek, merhametli olmak, kolaylaştırıcı olmak ve başkalarına zarar vermemek.”

Programla ilgili olarak ifade edeceğimiz diğer husus ise “İslâmî Bilgilerin Ana Kaynakları” ünitesinin genel bir dinî bilgi vermenin dışında mahkûmlar açısından fazlaca gerekli olmadığıdır.

Program hazırlanırken öncelikle şu sorunun cevabı bulunmalıdır: Programla mahkûmlara genel bir dinî bilgi mi kazandırılmalıdır, yoksa işlenen suçlar göz önünde bulundurularak mahkûmların suça meyletmemesini veya meylettikleri suçun bir daha tekrar edilmemesini sağlayacak konulara mı programda yer verilmelidir?

Programın hazırlanmasında Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun görüşleri etkili olmuştur. İlgili kuruluşların temsilcilerinin katkılarıyla program son şeklini almıştır. Programın hazırlanması aşamasında bu konularda çalışma yapan uzman kişiler ve ilâhiyat fakülteleri din eğitimi ve din psikolojisi anabilim dalı öğretim elemanlarından oluşan bir komisyon görev almalıdır. İlk aşamada böyle bir komisyonun görev almasının programın mahkûmların işledikleri suçlara doğrudan veya dolaylı olarak hitap eden içeriğe sahip olması açısından son derece yararlı olacağını söyleyebil-

riz. Şunu açıkça ifade edebiliriz ki mahkûmların suça meyletmemesini veya meylettikleri suçun bir daha tekrar edilmemesini sağlayacak konulara programda öncelik verilmesi, programa eğitsel bir zenginlik katacak ve uygulamada olumlu sonuçlar alınmasına katkı sağlayacaktır.

Ders Mekânı

İyi bir öğretim ancak belirli ve uygun şartlara sahip olan bir çevrede gerçekleşir. Öğretimin etkili bir şekilde gerçekleşmesinde rol oynayan önemli öğelerden biri çevredir (Büyükkaragöz, 1994). Ceza evlerinde ön plana çıkan önemli sorunlardan biri de yer darlığıdır. Mevcut ceza evlerinin büyük çoğunluğu oldukça eski tarihlerde yapılmıştır. Son yıllarda suç işleyip ceza evlerine giren kişilerin sayısındaki artış ceza evlerinde yer probleminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum ceza evlerinde eğitim öğretime yönelik sınıfların oluşmasını engellemekte, sınıf olmadığı için de ceza evi vaizleri koğuşlarda mahkûmlarla dinî sohbetler yapmaktadırlar. Ceza evlerinde *yaygın din eğitimi* çerçevesinde isteğe bağlı olarak din eğitimi verilmektedir. Bu açıdan ceza evlerinde örgün eğitim şartlarının sağlanması elbette söz konusu değildir. Ancak mahkûmların yattığı dar mekânlar olan koğuşların eğitim öğretime uygun yerler olmadığı, böyle bir ortamda yapılan öğretimden verim alınmayacağı da aşikârdır.

Ders Saati

1982 yılından 2001 yılına kadar geçen sürede ceza evlerinde din ve ahlâk bilgisi dersi öğretimine ayrılan süre haftada iki saattir. Bu süre zarfında her koğuşta haftada iki saat din dersi verilmiştir. Bu iki saatlik sürede ayrıca isteyen mahkûmlara Kur'an okuma ve namaz kılmanın öğretilmesi, ilmihâl bilgilerinin verilmesi öngörülmektedir. Bu süre hem din ve ahlâk bilgisi dersinin öğretimi hem de diğer görevlerin yerine getirilmesi için yeterli değildir. Nitekim 1995-1998 yılları arasında dört yüz elli mahkûm üzerinde yaptığımız araştırmada mahkûmların yarısından fazlası (% 55,11) ceza evlerinde verilen din dersinin saatinin yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Aynı araştırmada ceza evi vaizlerinin % 52'si, ceza evi yöneticilerinin % 54'ü din dersinin saatinin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir (Özdemir, 1998).

Adalet Bakanlığı 2001 yılında ceza evlerinde din dersi için daha fazla zamana ihtiyaç olduğu düşüncesinden hareketle bu konuda yeni bir düzenlemeye gitmiştir. Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında

30.03.2001 tarihinde imzalanan ve 15.05.2001 tarihinde yürürlüğe giren, ceza evlerindeki hükümlü/tutukluların dinî ve ahlâkî gelişmelerini sağlamaya yönelik iş birliği protokolü gereğince, ceza evlerinde sürekli olarak görevlendirilen müftülük personeli ile dışardan gelen personelin gireceği ders saati yeni bir esasa bağlanmıştır. Buna göre ceza evlerinde tam gün çalışmak üzere doğrudan görevlendirilen vaizlere günde iki saat olmak üzere haftada on saat ücret ödenmesi, doğrudan ceza evinde görevlendirilmeyip dışarıdan gelen vaiz ve personele ise haftada yirmi dört saate kadar olmak üzere, fiili olarak girdiği ders saati kadar ek ders ücreti ödenmesi kararlaştırılmıştır.³

Alınan bu kararlar ceza evlerinde din eğitime ayrılan sürenin yeterli bir seviyeye ulaştığını söyleyebiliriz. Böylece ceza evi vaizleri din dersinin dışında isteyen mahkûmlara Kur'an öğretmek, ilmihâl bilgileri vermek ve diğer dinî görevleri yerine getirmek için yeterli zamana kavuşmuşlardır.

Ders ücretlerinde artışa gidilmesiyle Diyanet personeli ceza evlerinde derse girmeye teşvik edilmiştir. Ancak bu yeni düzenleme tam gün çalışmak üzere doğrudan ceza evlerinde görevlendirilen vaizler ile haftanın belli günlerinde derse giren vaizler arasında ücret farklılığına neden olmuştur. Bu durumun Adalet Bakanlığı yetkililerinin gözünden kaçtığını düşünmekteyiz. Ceza evlerinde tam gün görev yapan ceza evi vaizlerinin ders saatleri haftanın belli günlerinde derse giren görevlilerinki ile aynı seviyeye getirilmelidir.

Ders Kitabı

Ders kitabı, öğretme öğrenme ortamını oluşturan ve etkili bir öğretimin gerçekleşmesini sağlayan araç gereçlerdendir (Alıcıgüzel, 1979; Fidan-Erden, 1993; Hızal, 1982; Varış, 1994). Etkin bir eğitim-öğretim ortamını oluşturmada önem arz etmesine rağmen, ceza evlerinde din eğitimi her hangi bir ders kitabı takip edilmemektedir. Ceza evi vaizleri ceza evlerine yönelik hazırlanan din ve ahlâk bilgisi dersi müfredat programını esas alarak derse hazırlık yapmaktadırlar. Ceza evlerinde din dersine giren ceza evi vaizleri ders kitabının olmayışını din dersini birinci derecede olumsuz etkileyen faktörler arasında (% 38) ilk sırada görmektedirler (Özdemir, 1998).

Ceza evlerinde yürütülen din eğitimi çalışmalarında ders kitabından yararlanılmayışı diğer yardımcı ders araç gereçlerinin de yeterince kullanılmadığını

³ Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün 21.08.2001 tarih ve 051375 sayılı yazısı.

gösterebilir. 1995-1998 yılları arasında ceza evlerinde din eğitimi ile ilgili olarak on bir ceza evinde hem mahkûm hem de ceza evi vaizleri ve yöneticilerine yönelik gerçekleştirdiğimiz araştırmadaki gözlemlerimiz bu düşünceye varmamızda etkili olmuştur (Özdemir, 1998).

Öğretim esnasında ders kitabı dışında diğer ders araç gereçlerini kullanmak eğitim yaşantılarını zenginleştirir (Alkan, 1979), zengin bir eğitsel değer taşır (Aytuna, 1974), daha fazla duyu organına hitap etme imkânı sağlar (Varış, 1994), konulara ilgiyi artırır (Çilenti, 1991). Bunun sonucu olarak öğrenme daha çabuk gerçekleşir ve öğrenilenler daha uzun süre hatırdadır (Alıcıgüzel, 1979; Pekgöz, 1972). Yapılan araştırmalar öğrencilerin okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, hem görüp hem de işittiklerinin ise %50'sini hatırladıklarını göstermektedir (Alıcıgüzel, 1979; Fidan & Erden, 1993). Ancak bu noktada hemen belirtmek gerekir ki derste kullanılacak araç gereçlerden gerekli yararın sağlanması, uygun aracın, uygun yer ve zamanda, uygun biçimde kullanılmasına bağlıdır. Ceza evi vaizleri mahkûmların ilgisini çekmek ve etkin bir öğretim gerçekleştirmek için, konuların özelliğine göre uygun araç ve gereçleri kullanmalıdırlar. Ceza evi vaizlerinin konuları işlerken yeri geldikçe Kur'an meali, hadis kitapları ve İslâm bilginlerinin eserlerinden yararlanması, abdestin alınış ve namazın kılınış şekillerini slaytlarla göstermesi, dinî bayramlar ve hacca ilgili filmleri izlettirmesi, gerekli hâllerde değişik görsel ve işitsel araçları kullanması mahkûmları derse motive etmede son derece etkili olacaktır.

Ceza Evi Vaizi

Ceza evlerinde mahkûmların ıslahına yönelik din eğitimi faaliyeti din ve ahlâk bilgisi dersi çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı öncülüğünde yürütülmektedir. Ceza evlerinde din dersine ağırlıklı olarak vaizler⁴ girmektedirler. Ceza evi vaizlerine, ceza evi idaresince, görev yaptığı ceza evinde mahkûm ve tutuklularla ferdi görüşmeler yapmak, din fişlerini doldurmak⁵ ve derse hazırlanmak amacıyla bir çalışma odası verilmektedir. Ceza evi vaizleri, ce-

⁴ Ceza evlerinde görev yapan vaizlere 2001 yılından itibaren "dinî danışman" adı verilmiştir (Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlâkî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevki-fevleri Genel Müdürlüğü, 13.4.2001 tarih ve 12/5-50 sayılı yazı).

⁵ Din fişi: Mahkûmların dinî durumlarıyla ilgili olarak din görevlisi tarafından doldurulan bölüme verilen ad.

za evlerine yönelik olarak hazırlanan din ve ahlâk bilgisi dersi müfredat programını esas alarak günlük plan hazırlayıp ceza evi müdürünün onayına sunarak mahkûm ve tutuklularla dinî sohbetler yapmaktadırlar.

Din ve ahlâk bilgisi dersinin müfredat programında dinî danışmanların ceza evlerinde göreve başlamadan önce eğitime tâbi tutulmaları istenmektedir. Ceza evi vaizlerinin mahkûm psikolojisi ve dersin ceza evi şartlarında nasıl işlenebileceği yönünde eğitim görmeleri ceza evlerinde verilen din eğitimi olumlu yönde etkileyecektir. Ceza evi vaizleri bu sayede mahkûmlarla istenilen düzeyde iletişim⁶ kurabilecek ve görevlerinde başarılı olacaklardır. Ancak 1982 yılından 2001 yılına kadar ceza evlerinde din eğitimi görevli personelin bu yönde bir eğitim almadığı anlaşılmaktadır. Bunun bir eksiklik olduğunu fark eden Adalet Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ile birlikte 2001 yılının ilk aylarında ceza evlerinde din eğitiminin yeniden gözden geçirilmesi ve bu konuda iyileştirici düzenlemelere gidilmesi yönünde çalışma başlatmıştır. Başlatılan bu çalışma doğrultusunda Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında, tutuklu ve hükümlülerin dinî ve ahlâkî gelişmelerini sağlamaya yönelik iş birliği yapmak üzere bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol 15 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu protokolün amacı, ceza infaz kurumları ve tutuk evlerinde bulunan hükümlü ve tutukluların dinî ve ahlâkî duygularını geliştirerek yeniden topluma kazandırılmalarını sağlamaktır.⁷

Bu yeni yapılanma çerçevesinde öncelikle ceza evlerinde din ve ahlâk bilgisi dersine girecek Diyanet görevlilerinin Ankara'da hizmet içi eğitime tâbi tutulmasına karar verilmiştir. 18 Temmuz 2001 ve 30 Temmuz 2001 tarihleri arasında toplam yüz kırk iki diyanet görevlisi, katıldıkları bu hizmet içi eğitim etkinliğinde ceza evlerinde mahkûmların eğitimine yönelik olarak ders görmüşlerdir. Bu dersler şunlardır: İrşat ve tebliğ usulü, güncel dinî konular, iletişim, suçlu psikolojisi, idare ile ilişkiler, güvenlik, çocuk ve gençler. İrşat ve tebliğ usulü ile güncel dinî konular Diyanet görevlilerince, diğer dersler Adalet Bakanlığı personelince verilmiştir.⁸ Ankara'da düzenlenen hizmet içi eğitim etkinliğinden sonra 17-20 Aralık 2002 tarihleri arasında Manisa Saru-

⁶ Başarılı bir iletişimin sağlanmasında bilinmesi gerekli olan hususlar için bk. Köylü, 2003.

⁷ Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlâkî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü, Madde:1.

⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanlığının 7.6.2001 tarih ve 258 sayılı yazısı.

hanlı Mütevelli Eğitim Merkezinde ceza evlerinde görevli yirmi altı personel daha hizmet içi eğitime alınmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığının birlikte başlattığı bu çalışma ceza evlerinde görev yapacak diyanet personelinin eğitimi açısından son derece önemli bir gelişmedir. Ancak üç günlük bir süre Diyanet personelinin ceza evi şartlarında görev yapacak eğitimi almaları açısından yeterli değildir. Bu yöndeki hizmet içi eğitim faaliyetleri daha uzun süreli olmalı, ceza evlerinde din dersine giren tüm görevlileri kapsamalı ve imkânlar dâhilinde belli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Hizmet içi eğitim faaliyetlerinde yukarıda ifade edilen derslere ilâve olarak eğitim teknolojisi dersi verilmelidir. Böylece ceza evi vaizleri eğitim teknolojisi alanında yaşanan son gelişmelerden haberdar olacak ve derslerde araç gereç kullanma konusunda bilinçleneceklerdir. Ayrıca bundan sonra düzenlenecek olan hizmet içi eğitim faaliyetlerinde ceza evleri ve mahkûmlarla ilgili çalışma yapmış olan uzman kişilerden ve ilâhiyat fakülteleri din eğitimi ve din psikolojisi anabilim dalı öğretim elemanlarından yararlanılmalıdır.

Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında hazırlanan protokole göre ceza evi vaizleri kurumlarda haftada en az iki gün din ve ahlâk bilgisi dersi ve dinî sohbetler ile ayda bir kez konferans vermek üzere, *din ve moral hizmetleri* görevini yürütmek, sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında, istek hâlinde Kur'an-ı Kerim öğretmek ve dinî vecibelerin yerine getirilmesini sağlamakla yükümlü kılınmışlardır.⁹

Din eğitiminin amacı kişilerin benliklerinde, her türlü müspet ya da menfi şartlara ahenkle uyumu sağlayacak bir gücü oluşturmaktır (Ayhan, 1991). Karademir'in dört yüz elli mahkûm üzerinde yaptığı araştırmada mahkûmların % 69,33'ü ceza evlerinde din eğitimine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir (Karademir, 1997). Ceza evi şartlarında yalnızlık çeken, bir anlık hata sonucu işledikleri suçtan dolayı farklı ruh hâli içerisinde bulunan ve hayata karamsar bakan mahkûmlar, ancak din eğitimi sayesinde içinde buldukları ruhsal bunalımdan kurtulacak ve hayata güvenle bakacaklardır.

Burada karşımıza şu sorular çıkmaktadır: Ceza evlerinde mahkûmlara nasıl bir din eğitimi verilmelidir? Adam öldürme, hırsızlık, zina, gasp vb. suçları işleyenlere dinin bu suçlarla ilgili bakış açısı nasıl anlatılmalıdır? Derse gire-

⁹ Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dinî ve Ahlâkî Gelişmelerini Sağlamaya Yönelik İşbirliği Protokolü, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 13.4.2001 tarih ve 12/5-50 sayılı yazı.

cek görevliler zaten ceza evine girmekle karamsarlığa düşen mahkûmlara dinin suçlarla ilgili hükümlerini anlatırken gelebilecek tepkiler karşısında nasıl hareket etmelidir? İşte ceza evlerinde görev yapacak vaizler bu ve benzeri sorulara ve muhtemel olumsuzluklara karşı hazırlıklı olmalıdır.

Ceza evlerinde görev yapan vaizlerin büyük çoğunluğu haftanın belli günlerinde derse girmektedirler. Ceza evlerinde din dersine giren dört yüz on vaizden tam gün görev yapanların sayısı sadece otuz birdir.¹⁰

Mahkûmların bir kısmı vaizlerle sürekli muhatap olmak istemektedirler (Özdemir, 1998). Vaizlerin ceza evlerinde tam gün görev yapmaları mahkûmlarla sürekli iç içe olmaları, bire bir görüşmeler yapmaları ve onları daha yakından tanımaları açısından son derece gereklidir.

Sonuç ve Öneriler

Ceza evlerinde din eğitimini olumsuz yönde etkileyen problemlerin çözümüne yönelik olarak aşağıdaki önerilerde bulunabiliriz:

(i) Ceza evlerinde din eğitiminde takip edilen din ve ahlâk bilgisi dersi müfredat programı sürekli geliştirilmelidir. Program geliştirilirken mahkûmların işledikleri suçlarla mücadelede etkili olacak bir içerik dikkate alınmalıdır.

(ii) Din ve ahlâk bilgisi dersine yönelik kitaplar hazırlanmalıdır. Kitaplar yazılırken ilköğretim okulları ve liselerde okutulan din dersi kitaplarından farklı olarak mahkûmların seviyeleri ve ceza evi şartlarındaki psikolojik durumları göz önünde bulundurulmalıdır. Ünite sonlarında mahkûmlara ders verici, onları eğitici ve işledikleri suçlardan pişmanlığa sevk edici kıssalara yer verilmelidir.

(iii) Din ve ahlâk bilgisi dersinin verimli hâle gelebilmesi için ceza evlerine, göze ve kulağa hitap eden tepegöz, slayt, harita, fotoğraf, video, bilgisayar ve film makinesi gibi yardımcı ders araç gereçleri temin edilmelidir. Mahkûmları eğitici ve hayata hazırlayıcı mahiyette filmler hazırlanmalı ve belirli aralıklarla onlara izlettirilmelidir.

(iv) Ceza evlerinde din eğitiminin yürütülmesine yönelik eğitim öğretim mekânları oluşturulmalıdır. Ders bir vaaz şeklinde işlenmemeli, mahkûmların derse katılımı sağlanmalı ve konuların özelliğine göre çeşitli öğretim yöntemleri kullanılmalıdır.

¹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Dairesi Başkanlığının bu konudaki sorumuza 31 Ocak 2005 tarih 700 sayı ile verdiği cevaptan.

(v) Ceza evlerinde din eğitimi adı altında, din dersinin öğretimi, İslâm dini hakkında mahkûmları aydınlatma, Kur'an öğretimi, ilmihâl bilgileri verme ve diğer dinî görevlerin yerine getirilmesi şeklinde zor bir görev söz konusudur. Bu yüzden ceza evlerine görevli atanırken yüksek dinî tahsil şartı aranmalı, bu görevliler ceza evi şartlarına uyum sağlamaları ve mahkûmların psikolojik durumlarına vâkîf olmaları açısından hizmet içi eğitime tâbi tutulmalıdır.

(vi) Din eğitiminde süreklilik sağlanması açısından vaizler haftanın belli günlerinde derse girmek yerine ceza evlerinde sürekli olarak görev yapmalıdırlar. Haftanın belli günlerinde derse giren vaizlerin zamanla ceza evlerinde derse girmek istememeleri, tayinlerinin çıkması veya yurt dışında görevlendirilmeleri durumunda dersin sürekliliğinde aksamalar yaşanabilir.

(vii) Ceza evlerinde tam gün çalışan vaizler ile haftanın belli günlerinde derse giren vaizler arasındaki ücret farklılığı giderilmelidir.

(viii) Mahkûmların okumaları için ceza evi kütüphanelerine sosyal ve dinî içerikli eğitici mahiyette kitaplar temin edilmelidir. Bu konuda başta Diyanet Vakfı olmak üzere diğer kuruluşlarla iş birliği yapılmalıdır.

(ix) Ceza evi yöneticileri din eğitimine gereken önemi vermelidir. Tüm mahkûmlar derse katılmaya teşvik edilmelidir. Mahkûmların ıslahına yönelik olarak; ceza evi vaizi, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve ceza evi yönetimi tam bir iş birliği içinde olmalıdır. Ceza evi yöneticileri, infaz koruma memurları, psikolog ve sosyolog gibi görevliler hizmet içi eğitimlerde mahkûmların din eğitimi konusunda bilgilendirilmelidir.

(x) Ceza evlerinde din eğitiminin yürütülmesine yönelik olarak Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı sürekli iş birliği içerisinde olmalıdır. Görevli tayini, ders kitabı hazırlama, ceza evlerine yardımcı ders aracı sağlama, ceza evi kütüphanelerine kitap temin etme ve din eğitiminin yürütülmesinde yaşanabilecek problemleri çözüme kavuşturma gibi konularda bu iş birliği devam ettirilmelidir.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında tutuklu ve hükümlülerin dini ve ahlâki gelişmelerini sağlamaya yönelik iş birliği protokolü, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 13.4.2001 tarih ve 12/5-50 sayılı yazı.
- Adalet Bakanlığı (1973). 50.Yıl, Ankara. Yarı Açık Cezaevi Matbaası.
- Alıcıgüzel, I. (1979). *İlk ve orta dereceli okullarda öğretim*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.
- Alkan, C. (1979). *Eğitim ortamları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay.
- Ayhan, H. (1991). *Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretiminin başlıca meseleleri. Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Aytuna, H. (1974). *Orta dereceli okullarda öğretmenlik ve problemleri*. Ankara: MEB Basımevi.
- Büyükkaragöz, S. (1994). *Genel öğretim metotları*. Konya.
- Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkif Evlerinin Yönetimine Dair 13.7.1965 tarih ve 647 sayılı kanun, Tüzük md. 110, Resmi Gazete, 1.8.1967 tarih ve 12662 No'lu.
- Council of Europe (1990). *Legal affairs: Education in prison*. Strasbourg: Committee of Ministers.
- Çilenti, K. (1991). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*. Ankara.
- Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı (1982). Ankara: Adalet Bakanlığı Yay.
- Din ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı (2002). Ankara: Adalet Bakanlığı Yay.
- Erem, F. (1950). *Adalet psikolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1993). *Eğitime giriş*. Ankara.
- Hızal, A. (1982). *Programlı öğretim yönteminin etkinliği, karşılaştırmalı-uygulamalı araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.
- Karademir, K. (1997). *Suçluların topluma kazandırılmasında din eğitiminin rolü*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köylü, M. (2003). Dini iletişimde hedef kitle sorunu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 113-133.
- Özdemir, Ş. (1998). *Ceza evlerinde din eğitimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pekgöz, M., Hancılar, R. (1972). *Eğitimde görme ve işitme araçları*. Ankara: Güvendi Matbaası.
- Selçuk, M. (1990). *Çocuğun eğitiminde dini motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Varış, F. (1994). *Eğitim bilimine giriş*. Konya: Atlas Kitapevi.

A General Glance at the Basic Problems of the Religious Education in Prisons

Şuayip ÖZDEMİR, Assoc. Prof. Dr.*

Citation – Özdemir, Ş. (2005). (2005). A general glance at the basic problems of the religious education in prisons. *Journal of Values Education –Turkey-*, 3 (9), 163-175.

Abstract – Religious education is provided to prisoners in order to make them feel sorry about crimes that they have committed and bring them back to society as useful and harmonious individuals. There are some problems that the administrators and educators in prisons come across related to religious education. These problems can be discussed in relation to school curriculum, taking religious classes in wards, course hours, course books, and prison preachers. In order to find solutions to the problems of religious education in prisons, each of these elements should be carefully studied and necessary changes have to be made. Only after the necessary corrections are made can we expect effective results.

Key Words – Prison, Prisoners, Religion, Education, Prison Preacher.

* **Address for correspondence:** İnönü University, Divinity Faculty, Malatya, Turkey. E-Mail: sozdemir@inonu.edu.tr